

„A családi ezüst” nyomában

A Seuso-kincs

TÓTH ENDRE

18

A 4. századra a Római Birodalom anyagi kultúrája a művészeti alkotások és használati tárgyak tekintetében lényegében egységessé vált. Az anyagi kultúrájukban komolyabb eltéréseket csak azok a tartományok mutattak, amelyek már a hódítás előtt önálló, magas kultúrával rendelkeztek, mint például Egyiptom. A művészeti alkotások stílusa különösen az elit számára kitűnő technikai tudással, magas színvonalon elkészített tárgyaknál vált azonosná. A tehetősek használati- és dísz tárgyainak stílusa akár dekoratív, akár figurális volt rajtuk az ábrázolás, lényegében megegyező volt. A 4. században a keresztény, bibliai témák mellett továbbra is gyakran jelenítettek meg pogány mitológiai hősöket, valamint addigra tartalmát/értelmezését veszített vagy éppen átértelmezett mitológiai jeleneteket. A vagyonában is tehető vezető réteg használati tárgyait így a birodalomból bárholnan be tudta szerezni. Ezeknek a tárgyaknak, mint régészeti leleteknek az eredetét és hajdani használati helyét – ha nem ismert a lelőhelyük – a fentiek miatt viszont szinte lehetetlen megállapítani. Erre csak a következő esetekben nyílik lehetőség:

1. Ha az adott tárgyat/tárgyakat mesterjeggyel látták el. Ez nemcsak a készítő mester nevét, hanem olykor a készítés helyét is tartalmazza. A mesterjeggyel ellátás azonban nem volt kötelező a korszakban. S mivel ezek a termékek kereskedelmi cikkek voltak, a műhely megnevezéséből a használati helyre sajnos nem lehet következtetni.

2. Egy azonos tárgytípus csak egy jól körülhatárolt területen kerül elő (például a *Fidem* feliratú gyűrűk a Rajna és a Közép-Duna vidékén, avagy a *Silvanus* istennek ajánlott gyűrűk Pannoniában). Ezekben az esetekben a hasonló tárgyak lelőhelye is ezen a vidéken kereshető.

3. Ha a tárgyon a használó személyére és a használat helyére vonatkozó felirat vagy ábrázolás figyelhető meg. A nemrégiben Magyarországra (vissza)került késő római ezüst edénykészlet, a mára már világhírűvé vált Seuso-kincs ebbe a rendkívül ritka csoportba tartozik.

A Seuso-kincs (fotó: Dabasi András – Kardos Judit)
(© MNM, Budapest)

A lelet 14 ezüstitárgyat tartalmaz (összsúlya 65,30 kg), amelyeket egy nagy méretű, rézből készült üstben rejtettek el. A kiváló minőségű edények a császárkor késői időszakában, a 4. század folyamán készültek. Az együttes sajátossága, hogy a császárkori, egyébként nem ritka hasonló edénykészletekkel ellentétben, amelyek eltérő számban kisebb méretű, lapos edényeket, tányérokat, evőeszközöket (is) tartalmaznak, a Seuso-kincsből a hasonló kis méretű tárgyak hiányoznak. Az ilyen étkező készletekhez tartozó – s nyilván a nagyobb méretű edényeknél/tárgyaknál többnyire nagyobb számban előkerülő – kisebb tárgyról a Seuso-kincs kapcsán semmit sem tudunk. (Annak idején vajon együtt rejtették el ezeket a nagyobb méretű darabokkal? Lehet, hogy ezeket még meg sem találták?) Így csupa nagy méretű tál és öblös edény van a leletben (korsók, toalettdoboz, vödör). Ezek többségét nem a mindennapos használatra szánták, lényegében díszedényekről van szó. Két kancsónak vésett, fonatos minta a díszítése, egy tárgyon cirkuszi állatjeleneteket ábrázoltak, és öt edényt mitológiai témájú domborítás díszít. Az ezüst díszedények némelyikén aranyozással emelték ki az ábrázolást. Az egyik tálon Achilles történetét, a másikon a kalüdoni vadkanvadászatot látjuk: mindkettő a késő

császárkori domborművek gyakori témája. A két tál peremén ábrázolt jelenetek mintha egy mitológiai képekonyv ábrái lennének.

A niello általában ezüsből készült tárgyak díszítésére alkalmazott ötvöstechika. A tárgy felületében vajatokat mélyedéseket készítenek, majd ezt ezüst, réz és ólom, valamint kén (változó arányú) keverékből álló fekete masszával töltik ki. A tárgyat ezt követően magas hőfokon kiégetik, végül a felületet egyenletesre csiszolják és polírozzák. Az ezüstön élesen kirajzolódó fekete niello dekoratív hatású.

A kincs legjelentősebb, névadó és egyúttal tulajdonosának lakóhelyét eláruló darabja, a Seuso-tál (ennek átmérője: 70,5 cm) úgynevezett niello technikával készült, amelyet a Középduna vidéken sokszor alkalmaztak.

A tál lényegében nem különbözik a szokásos (néhány példányban fennmaradt) késő római tálaktól, amelyek közepét és peremét figurális vagy ornamentális ábrázolás ékesíti. A középső medalion képének témája is látható más ezüstitálakon, de mozaikokon is gyakori. A tájban, szabadban tartott étkezési jelenet/piknik az elit gazdagságát, életszéméletét, és óhajtott – de a 4. században már ritkán elérhető – békés nyugalomvágyát fejezi ki. A Seuso-tál bizonyos elemei azonban a kortárs megoldásoktól részben különböznek. A tál peremén állatokat, vadászatra vonulást is látunk. Ezek olyan egzotikus állatok, így leopárd, antilop, oroszánok, amelyeket valóban szokás volt ábrázolni hasonló edényeken. Ezek az állatfajok azonban nem éltek Pannoniában. Ezzel szemben a medalion zsánerképén a dunántúli fauna állatai jelennek meg:

Amfora a kincsből
(fotó: Dabasi András – Kardos Judit)
(© MNM, Budapest)

vaddisznó, nyúl, kecske, különféle szarvasok és ló. A kép jellegzetessége, hogy individualizálták, azaz a használó tulajdonos személyéhez kapcsolták azt. Ezt nemcsak a Pannoniában valóban élő állatok bizonyítják, hanem a keretfelirat szövege és magára a képre vésett tulajdonnevek is. A medalionképből és a feliratokból az következik, hogy a tál nem egy egyszerű, az elit számára készített általános forgalomba kerülő kereskedelmi árucikk volt, hanem a tulajdonos családja megrendelésére készítették. Ezt erősíti meg a tálon látható latin nyelvű felirat is: „Ezek az edények, Seuso, tartsanak ki számodra, sok évszázadon keresztül az utódaidnak méltón hasznukra legyenek”.

A felirat a tulajdonosnak szóló ajánlás, akinek a neve *Seuso*. A képre két értelmező feliratot véstek: az egyik a ló neve: *Innocentius*. A másik a kép aljára, a benne úszkáló halakkal és hor-

Oroszlándíszítés az egyik ezüstedényen

A rendőrség 2018-ban függesztette fel a nyomozást a Seuso-kincseket feltehetően felfedező Sümegh József meggyilkolásának ügyében. Sümeghet, az amatőr régészt 1980-ban gyilkolták meg Polgárdiban. Holttestét egy pincében fedezték fel, mellette egy kiásott gödröt találtak – vélhetően abban rejtette el a Seuso-kincseket. A korabeli vizsgálat szerint öngyilkos lett, ám a rendszerváltoztatást követően a Legfőbb Ügyészség új nyomozást rendelt el, amely kiderítette: a férfi gyilkosság áldozata lett, az általa megtalált nagy értékű ezüsteel pedig eltűnt. Sümegh amatőr kincskeresőként kutatta a római emlékeket. Halála után a Seuso-kincseknek jó időre nyomuk veszett, a nyolcvanas években előbb Nyugat-Európában, majd az Egyesült Államokban tűntek fel. A díszes lakomakészlet vélhetően még az 1970-es évek közepén került elő Polgárdi környékén. Sümegh hivatalos bejelentést nem tett, miután rábukkant a leleltre, feltételezhetően a kincs darabjait az illegális műkincspiacon kívánta értékesíteni. Valószínűleg nyugat-európai és libanoni közvetítők vállaltak szerepet a tárgyak értékesítési láncában, pontosat ma sem tudni erről. Ami azonban biztos, 1990-ben a Sotheby's árverési katalógusában felbukkant egy többdarabos, rendkívül mives, késő római ezüstedényekből, tálakból és kupákból álló

páratlan értékű kollekció, amelyet egy brit főrend, Lord Spencer Douglas Compton, Northampton grófja kínált eladásra. Egyes források szerint a gróf Svájcban, 14 millió dollárért vette a kincseket egy libanoni ügynöktől. A Getty Alapítvány, amelynek elsőként felajánlotta a kincseket, elzárkózott a vételtől, de a Sotheby's vállalkozott az árverezésükre, 40 millió dollárról indulhatott volna a licit. Ám ahogy a New York-i árverési kiállítást megnyitották, előbb Libanon, majd Magyarország és végül az akkori Jugoszlávia is keresetet nyújtott be, azon az alapon, hogy a kincset a területükön találták meg, és így a gyűjtemény őket illeti. Libanon később visszavonta igényét, Magyarország és a Jugoszlávia utódjaként perló Horvátország keresetét pedig elutasította az amerikai esküdtszék. A két ország 1993-ban a fellebbviteli bíróságon is pert vesztett, Magyarország nem tudta bizonyítani a tulajdonjogát, ezért a kincsek a birtokosnál maradtak. 2014-ben a magyar állam végül 15 millió eurót, majd 2017-ben 28 millió euró kompenzációs díjat fizetett a kincsek őrzési(!) jogáért Northampton gróf családi alapítványának, ezzel a Seuso-kincs összes ismert darabja végül Magyarországra került. A tulajdonjog azonban továbbra is tisztázatlan.

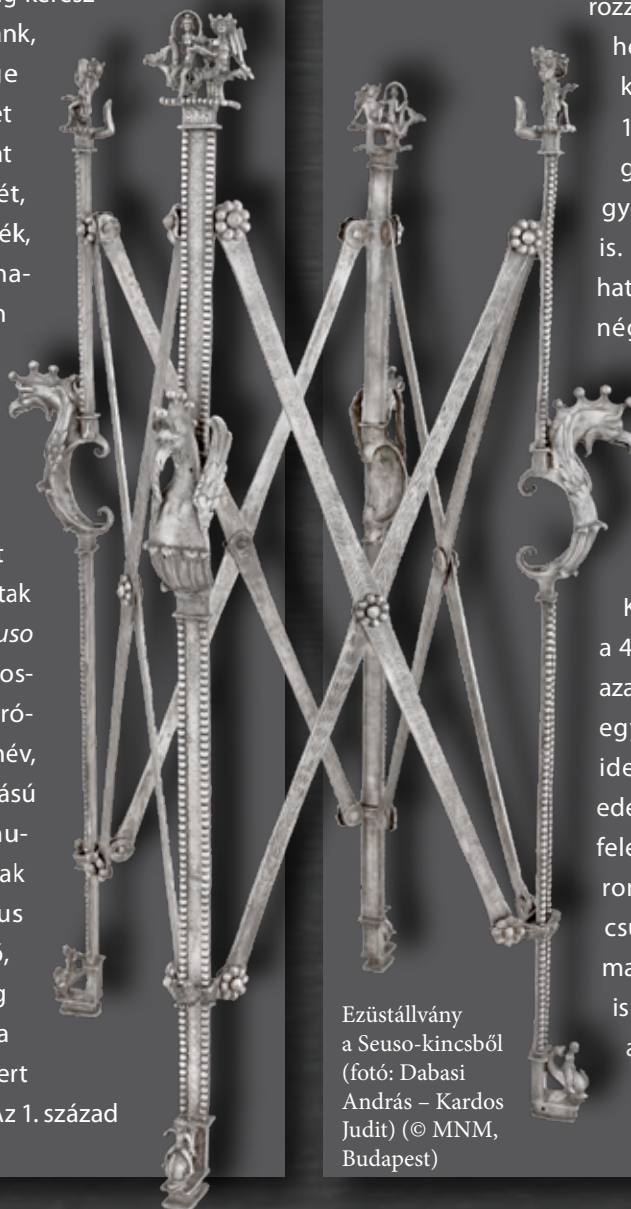
Rédei Judit

gással jellemzett víz fölé vésett *Pelso* felirat. A *Seuso* és a *Pelso* az állatokkal együtt meghatározza azt a helyet, ahol *Seuso* szívesen töltötte idejét, mégpedig a Balaton környékét.

A 4. századi Pannoniából a korábbi császárral ellentétben roppant kevés feliratot ismerünk, ezért a korábbi tömeges előfordulással szemben az ebből az időszakból ismert személynevek száma csekély. Mivel szinte kizárólag keresztény sírfeliratok maradtak ránk, az eltemetettek többsége jellegzetes keresztény nevet visel. Noha a tálon a körfelirat elejére a birodalom jelképét, a Krisztus-monogramot vésték, a *Seuso* nem keresztény, hanem jól meghatározhatóan a dunántúli őslakosság névadására jellemző, kelta/pannon név. Több előfordulását nem ismerjük. Olyan típusú név, amilyenek rokon személyneveket szintén Pannoniában használtak (*Deuso*, *Reuso*, *Bauso*). A *Seuso* név ugyanúgy a helyi őslakosságra jellemző, még a késő római időkben is használt név, amint a pannoniai származású utolsó római császár, Romulus nagyapjának, *Tatulus*nak a neve. A személynévtípus tehát Pannoniára jellemző, a közelebbi helyszínt pedig a *Pelso* földrajzi név határozza meg. A név – amint az jól ismert – a Balaton római kori neve. Az 1. század

Vadásztál a Seuso-kincsből
(fotó: Dabasi András – Kardos Judit)
(© MNM, Budapest)

Ezüstállvány
a Seuso-kincsből
(fotó: Dabasi
András – Kardos
Judit) (© MNM,
Budapest)

közepén már az idősebb Plinius is ismerte, és a 4. században Aurelius Victor történetíró is említette.

Mindebből tudható, hogy a tál egy olyan, pannoniai őslakosokra jellemző nevet viselő személy számára készítették, akinek kedves tartózkodási helye a Balaton környéke volt. Ez pedig meghatározza a használat és az elrejtés helyét is. A kincs használati körzetét megerősítheti egy 1878-ban a Balatontól nyugatra, Polgárdi-Kőszárhegyen talált különleges tárgy is. Mint újabban megállapítható volt, egy összecukható, négy lábú római ezüstasztal felét találták akkor meg.

Az asztallábak súlya ép állapotában 20 kg lehetett, tehát tekintélyes mennyiségű ezüst kellett az előállításához. Készítési és használati ideje, a 4. század középső harmada, azaz megegyezik a Seuso-kincs egyes darabjainak készítési idejével. Egy asztali készlet edényeihez a szokásnak megfelelően hozzátartozott a három- vagy négy lábú, összecukható asztal is, amint azt magán a Seuso-tál életképén is látjuk. Ráadásul az említett asztalt is a Balaton környékén használták. Az asztal és a Seuso-kincs tehát nagy

valószínűséggel összekapcsolható, nagyjából egy időben készültek és egy régióban kerültek elő. A kincs és az asztal tehát kiegészítik egymást.

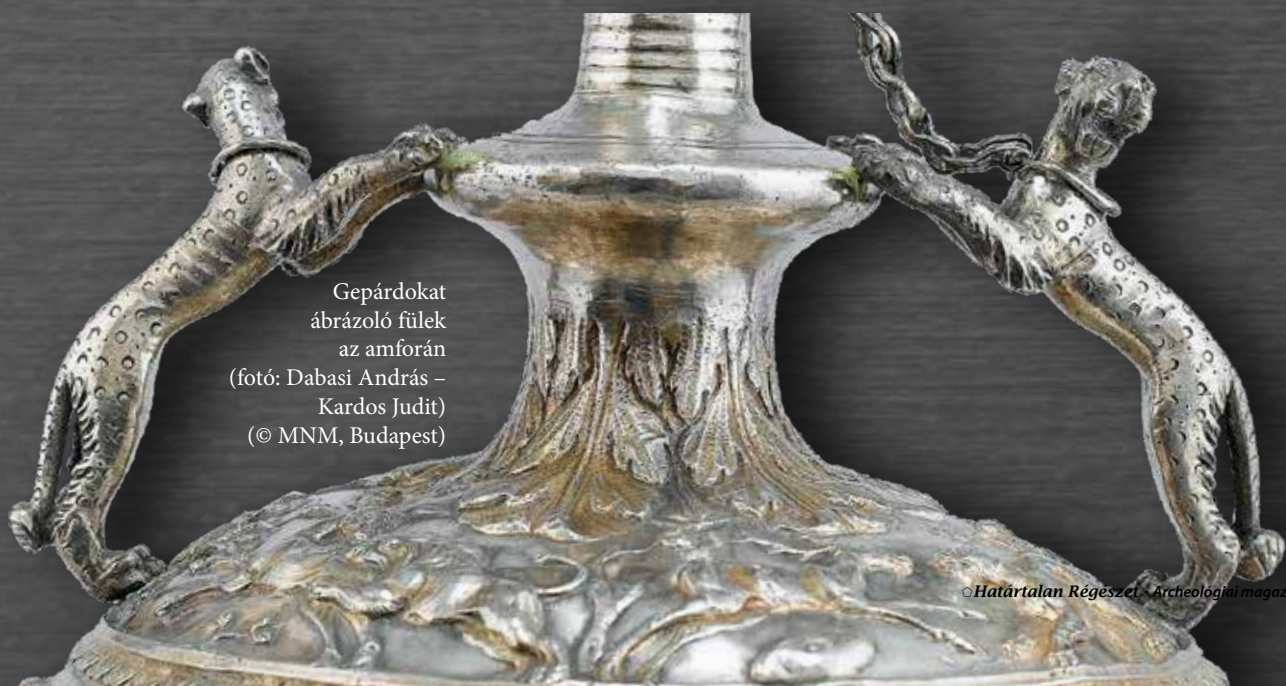
Noha a *Pelso* felirat elárulja, hogy az edényeket milyen körzetben használták, és hol élt *Seuso*, ezt azonban a kincs első birtokosai szerencsére nem tudták. A táról roppant egyszerű lett volna eltüntetni a *Pelso* feliratot, hiszen kicsit feljebb a minta egyébként is sérült. Amikor viszont a tárgyat később megtisztították, és már külföldi szakemberek is látták (hiszen több múzeumnak is eladásra kínálták), akkor a feliratot már nem lehetett eltüntetni.

Az edényekkel teli üstöt 1976 körül találták, és legkésőbb 1980 végéig kikerült Magyarországról. Nem csak az edények, hanem a nagy méretű, sérülékeny rézüst is. Ez mutatja, hogy a csempészek nagy biztonsággal, a leleplezéstől nem félve dolgoztak. A tárgyak

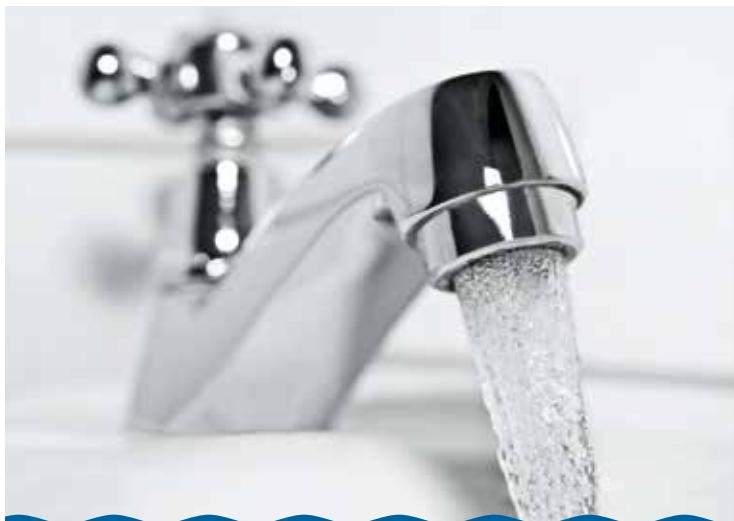

Geometrikus minta a kincs egyik tájának belsejében

elszállítása az országból abban az időben nem lehetett egyszerű feladat. A kincs kikerülésének pontos eseményei, európai és amerikai körutazása, vásárlásra ajánlása különféle múzeumoknak csak egy minden részletre kiterjedő magyar és külföldi nyomozási vizsgálat után ismerhető meg talán. A kincselet végül akkor kapott nagyobb nyilvánosságot, amikor 1990 februárjában – miután eladni nem tudták – a Sotheby's aukciósházat bízták meg az árveréssel. Erre azonban végül nem került sor, és ezért tudta hosszú tárgyalások eredményeként a magyar állam a késő római kultúra és a hazai föld e kimagasló jelentőségű emlékeit visszaszerezni.

Gepárdokat ábrázoló fülek az amforán
(fotó: Dabasi András – Kardos Judit)
(© MNM, Budapest)

TUDJA, HOGYAN SPÓROLHAT A VÍZDÍJON?

Váltson **MOST** e-SZÁMLÁRA,
és 1000 Ft kedvezményt adunk lakossági vízdíjából!
NEM SORSOLUNK, **ÖNNEK IS JÁR!**

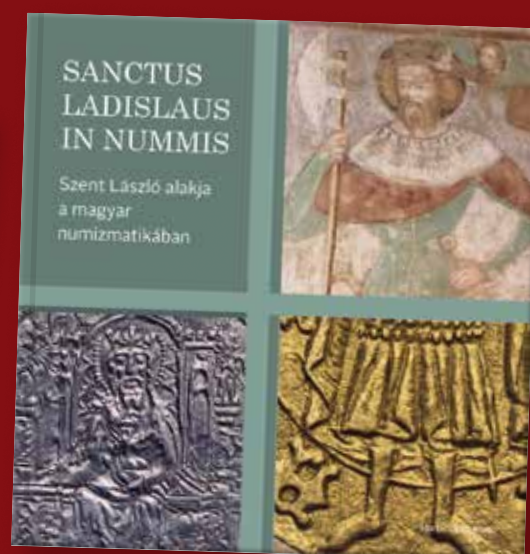
Részletekért
kattintson
a bacsviz.hu-ra!

Víz - a jövőnk!

 BÁCSVÍZ
Víz- és Csatornaszolgáltató Zrt.

RÉGÉSZET és NUMIZMATIKA

– válogatás a Martin Opitz Kiadó legújabb kiadványaiból

Információ:
+36 30 321 1288

kiado@martinopitz.hu

www.martinopitz.hu

Martin
Opitz
Kiadó